

הלכות פסח סימן תסז

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק מא]

מִתְּרָה לְמִקְרָה לְזָכְרָה⁴⁴⁴.

ג, וכפי שציין בשעה"צ (ס"ק עו), וביארו את טעם דברייהם שכיון שמעיקר הדין טעם החיטה בטל בתבשיל, והאיסור להשהות את התבשיל הוא רק מנהג שנהגו מחשש שמא יבוא לאכלו, אין בכך מנהג זה לדרות את איסור טלטול מוקצה ביום טוב, ולפיכך יש לכפות עליו כלי. ובשעה"צ לעיל (סי' תמו ס"ק יג) כתב שזאת שלא כדעת המג"א שם (ס"ק ב) והחק יעקב שם (ס"ק ז) שכתבו בשם הבי"ח (סוף סי' תמו) שהמוצא חיטה בתבשיל בשביעי של פסח חייב לבער את התבשיל מיד, שכן אם ישחה אותו עד היום השמיני יהיה מותר להשהותו, כפי שכתב השו"ע כאן, ונמצא שהאיסור חורר להיתרו [וראה חק יעקב שם שכתב טעם אחר].

[שעה"צ ס"ק עג]

או שאי אפשר להסיר גגוף הקמח מערב ב⁴⁶⁵.

45 והחזו"א כתב (א"י"ח סי' קיט ס"ק ד ד"ה במ"ב) שאם אין החמץ ניכר אין הבדל אם החמץ גופו מעורב או שטעמו מעורב, ומה שכתב השו"ע לעיל (סי' תמו ס"א) שהתערובת אסורה בהנאה, ולא כתב שמוותר למוכרה לנכרי חוץ מדמי חמץ שבה, תירץ החזו"א שהשו"ע לא כתב אלא את עיקר הדין, שאסור ליהנות מהחמץ, אבל אין הכי נמי מותר למכור את התערובת לנכרי חוץ מדמי החמץ שבה.

[משנ"ב שם]

ובמקום הפסד יש לקמח על ז⁴⁹.

49 אכן לעיל (סי' תמו ס"ק ו) סתם וכתב דין זה בשם הרבה אחרונים, ולא כתב שרק במקום הפסד אפשר לסמוך על כך.

[שעה"צ ס"ק עח]

לענין גקשה ושאר עגנים שהיא דנכנ⁵⁰.

50 מבואר בדבריו שהאיסור להשהות חמץ נוקשה הוא מדרבנן, וכן סתם במשני"ב לעיל (סי' תמו ס"ב ב ובסי' תמו ס"ק קו) [ונחלקו בכך ראשונים, ראה תוס' פסחים מב, א ד"ה ואלו].

ולענין איסור אכילת חמץ נוקשה, כתב לעיל (סי' תמו ס"ק טו) שנחלקו הפוסקים אם איסורו מדאורייתא או מדרבנן.

[משנ"ב ס"ק מה]

אָךְ בְּהִנָּאָה יֵשׁ לְהַקֵּל בְּהַפְסֵד מְרַבָּה בְּלֹא נִתְבַּקֵּעַ אֶף בְּלֹא נְטִילַת מְקוֹם⁵¹.

51 ואפילו לדעת הט"ז (ס"ק טו), שהביא המשנ"ב לעיל (ס"ק לח), הסובר שתבשיל שנמצא בו חיטה מרוככת אסור בהנאה אפילו במקום הפסד מרובה, כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק יב) שיש להקל בעיסה או מצה שנמצאו בהן חיטה, שלא לאוסרן בהנאה במקום הפסד מרובה.

[משנ"ב שם]

הסְפִימוּ הָאֲתוּרִינִים לְהַקֵּל כְּדַעַת הַמַּחְבֵּר⁴⁷.

47 ואם החיטה אינה בקועה, כתב החק יעקב (ס"ק כח) שיש להקל אף שלא במקום הפסד, והשו"ע הרב (סכ"ז) כתב ששלא במקום הפסד אין להתיר, אך במקום הפסד יש להתיר, אף אם ההפסד לא יהיה מרובה.

ומשהו חמץ שנתן טעם לפגם במאכל, כתב לעיל (סי' תמו ס"ק ק) ובשעה"צ שם (ס"ק קסא) שאפילו שלא במקום הפסד מותר למכור לנכרי.

[משנ"ב ס"ק מד]

כּוֹפֶה עֲלֵיהֶם כְּלִי עַד מוֹצָאֵי יוֹם טו⁴⁸.

48 דעה זו היא דעת השו"ת חכם צבי (סי' פו) והא"ר (סי' תמו ס"ק

[משנ"ב ס"ק מו]

כְּדִי נְטִילַת מְקוֹם⁵².

52 ושיעור כדי נטילה, כתב השו"ע (יו"ד סי' קה ס"ד) שהוא כעובי רוחב אצבע, וביאר המשנ"ב לעיל (סי' תסא ס"ק כד) דהיינו רוחב אצבע אגודל בינוני.

[שעה"צ ס"ק פב]

אֵלֶּא כִּאֵן וְכֵאֵן, דְּרַךְ גְּלוּגְלָהּ שֶׁל הַעֶסֶה בְּשַׁעַת לִישָׁה⁵³.

53 וביאר בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' קעו) שבכגון זה אין אומרים כאן נמצאת החיטה וכאן היתה ונאסור רק כדי קליפה שטביבה, שכן דרכה של לישה להעביר את החיטה ממקום למקום בתוך העיסה, ולכן אין זה בכלל החוקת איסור ממקום למקום.

הלכות פסח סימן תסו

באר הגולה

או שעורים (מ) שורפים אותם: * לתרנגולת מבשלת שנמצאת בה בפסח חטה מבקעת, (מא) מתר למקרה לאינו יהודי, שאינה נמכרת יותר ביקר בשביל החטה שנמצאת בתוכה. הגה (מב) ובמדינות אלו [*] נהגין לשרף הכל (וענין לעיל סימן תמו סעיף ג). (מג) ואם נמצאת ביום שמיני של פסח, (מד) מתר (ט) [עין להשהותה עד אחר הפסח: לא לאם נמצאת חטה (מה) בקועה בעסה או במצה אפויה, יסיר ממנה (מו) כדי נטילת מקום, והשאר מתר. הניש מי שאוסר (מז) כל העסה יאו אותה מצה, וראוי לחש לדרבניו, אם לא במקום הפסד מרובה או בשעת הדחק: הגה (ס) וכן נהגין תוך הפסח (מח) לאסר

באר היטב

שנתערב בהן מאותו תבשיל או השתמשו עם אותן כלים הכל אסור, וכן נהגין אע"ג דאיכא תרי משהו, אחרונים, ודלא כ"ט, כמש"ל סימן תמו סי"ב, ע"ש וכתב הח"י: מודל אפס כתב הרב פאן שורפיין הכל כמ"ש בסעיף י. ודאי נראה דנעת הרב היכא דלא נתבקעו ממש דנעת כל גודלי פוסקים להטיר התבשיל אפלו באכילה, א"כ די בחמרא זו לאסר באכילה ולא בהנאה, ע"ש וענין ט"ו ס"ס זה וכו"ק טו. וכתב בפ"ח דע"כ פנתרקה החטה בעינו, דאם לא יכין אין לאסר קלל, וכ"כ הש"י: (ט) להשהותה. משום דהוי ספק י"ט ספק חל, ותערבת משהו הוי דרבנן לכן מקלינן להשהותה, וכ"ש לענין נטילת דאגו מחמירין בפסח כמ"ש סימן תמו, מתר להשהותה כ"ט אחרון דקיל הוא ותערבת דמשהו, אבל בחמץ גמור דאסור מדאורייתא, אף ב"ט אחרון אסור כ"פ מדרבנן. ונדקא אם נמצא ביום ח', אבל אם נמצאת תוך הפסח צריך לשרף ולבער הכל בחי"ח. ואם נמצא בשביעי של פסח, עמש"ל בסימן תמו סי"ד: (ז) וכן נהגין. הלבוש הארוך להשיג על הרב כנה ודעתו להטיר בעסה בכל ענין, שאינו ג"ט בצונן, ע"ש. והש"י מסיק, דאף דלענין שאר צונן יש להטיר כדעת הלבוש, מ"מ בעסה שעי' התעסקות בעסה ממעט החטה ומתחמץ ואסור כל העסה תוך הפסח אם נתרככה וכן בלחם חמץ יש להחמיר אף בצונן, שיש לחש לפרוריו, וכן העלה הא"ז ושכן מסקנת הפ"ח והמה"ש, עמ"א וט"ז. וכתב הח"י: ומ"מ ניל,

הכשר דמידי דעי שנודא לא נפן לו כמב"הכשר רק אחר שמעורר על המחמץ שאין בו חפשי, משא"כ מי שאין לו כמב"הכשר הולקח יחש לעצמו: [*] נהגין לשרף הכל. וענין תמו ובאחרונים מ"ש בזה. וענין בשו"ת ח"צ סימן פ' שעטות שאף בשביעי של פסח אם נמצא חטה בתבשיל או בתרנגולת כופה עליהם קלי עד מוצאי י"ט ואז אוכל התבשיל ותתרנגולת ושרוף את החטה, ונדלא כמו שדחקו האחרונים להתמיד לשרפו ע"י א"י, דאפלו בחי"ח אין קאן אסור ב"י, ומה שנהגו לשרפו הוא משום תפלה ובשביעי של פסח בכפות כלי גזי, ע"ש (וענין בא"ר סימן תמו שקבת ג"כ להטיר). וע"ש שאם בא הנאי בעצמו לקחתו, אז פ"ו של פסח אסור למחות בידו מלקחתו אפלו באסור משהו, אבל ביום ח' של פסח יכול למחות בידו: [עין להשהותה. עבה"ט. ובשו"ת פ"י סימן טו כתב: חמץ שנתערב במשהו תוך הפסח שלא שרפו, אם א"י לשרפו כגון בשביעי של פסח יש להטיר אחר הפסח. וע"ש שקבת שגם אם עזין לא עה"פ, כיון שהוא משהו ובמערובות, אם הוא שעת הדחק נמקד גדול הוא, ויציאנו מבתו שלא יקשל בו ויקמנה לא"י, ואם הא"י ישמרו לו המערובות ויחננו לו אחר הפסח מתר, ע"ש: [כ] וכן נהגין. עבה"ט. וכתב פ"י בירידו הילכות

משנה ברורה

נתבקעו. מדסתם הרמ"א, (ע) משמע דלא מחלקינן בין אם היא קרובה לבקוע או לא, משום דאין אנו בקיאיין בנה, מפל מקום הסקימו (ע"א) כמה אחרונים דעל-פל-פנים נתרככה בעינו, דאם לא נתרככה אפלו נמצא בחמין אין לאסר. עוד כתבו (ע"ב) האחרונים, דאפלו אם נמצא בתבשיל ג' גרעינים שלא

(מ) שורפים אותם. ענין לעיל סימן תמו סעיף א: * (מא) מתר למקרה לנכריי. אחריו (ע"ב) שהסיר החטה ממנה ולא נשאר אלא טעם החמץ שהפליטה החטה בהתרנגולת, ולא ישהנה בביתו דלמא אתי למיכלה: (מב) ובמדינות אלו וכו'. (מג) ואם נמצאת וכו'. הנינו מרובה מאד, (ע"ד) הסקימו האחרונים להקל כדעת המחבר⁴⁷, כמו שכתבתי לעיל בראש סימן תמו: (מג) ואם נמצאת וכו'. הנינו אפלו (ע"ה) נעשה התערובות מקדם יום השמיני, והוא הדין אף אם עבר ושהה עד יום זה: (מד) מתר להשהותה. משום דהוי ספק יום טוב ספק חל ותערבת משהו הוי דרבנן, לכן מקלינן להשהותה עד אחר פסח ואז מתר אפלו באכילה. וניש אומרים שאף (ע"ו) בשביעי של פסח אם נמצא חטה בקועה בתבשיל או בתרנגולת, כופה עליהם כלי עד מוצאי יום טוב⁴⁸ ואז אוכל התבשיל או התרנגולת ושרוף את החטה, ובמקום הפסד יש לסמוך על זה⁴⁹. והוא הדין לענין (ע"ז) נותן טעם לפגם, אף דאגו מחמירין בפסח, פמבאר בסימן תמו, מפל מקום מתר להשהותה: (ע"ח) אבל בחמץ גמור דאסור מדאורייתא, אף ביום אחרון אסור להשהותה: * (מח) בקועה. וירדין (ע"ט) אם נתרככה אף על-פי שלא נתבקע; ונדקא לענין אכילה, (פ) אבל בהנאה יש להקל בהפסד מרובה בלא נתבקע אף בלא נטילת מקום⁶¹: (מו) כדי נטילת מקום⁶². דאפיה דיתא כצלי דאוסר כדי נטילה. ובעסה אף דצונן הוא, מפל מקום אמרינן (פ"א) דעל-ידי דחק הלישה נפלט משוה סביב מקומה: (מז) כל העסה. דעל-ידי הלישה (פ"ב) מתחממת קצת, והמים שבעסה מוליכין את פליטת החטה שנפלט על-ידי דחק הלישה בכל העסה: (מח) לאסר אותה מצה וכו'. ואף דמסתמת

שער הציון

(ע) פן משמע מאחרונים: (ע"א) ב"ח וט"ז ומגן אברהם בסעיף קטן כה וחקי-עקב: (ע"ב) מגן אברהם וחקי-עקב ותי-אדם: (ע"ג) ולא דמי למה שסתם המחבר בריש סימן תמו דתערובות חמץ משהו אסור בהנאה ומשמע דלא מהני שום עצה, הם מרי קום שהסיר ממשות החמץ משם או שאי אפשר להסיר וגוף החמץ מערב⁶⁰ [נהג"ו ובספר תשובה מאהבה, וכן כתב לדינא בספר משה יהודה]: (ע"ד) וענין בספר בית מאיר שהוכיח דאם על-ידי מכינה לעצבים יגיע לו גס'כן הפסד גדול מאד ויכל להשהות עד אחר פסח: (ע"ה) וחקי-עקב ונהג"ו ותי-אדם: (ע"ו) תשובת חכם צבי סימן פו ונאליה נכה סוף סימן תמו, וכן הסכים בספר בית מאיר להלכה: (ע"ז) ט"ז וש"א: (ע"ח) מגן אברהם וש"א. וענין בפרי מגדים שמצדד דאם תערב מין בשאינו מינו פחות מששים, דאגו קמא לן טעם בעקר דאורייתא, אף ביום שמיני אסור להשהותה, ומין במינו דמן התורה בקרב בטל אף בתרות מששים, מתר ביום שמיני. וכתב עוד שם בשם הלבוש, דהוא הדין לענין נקשה ושאר ענינים שהוא דרבנן⁶⁰ וב"בן מתר לשהותו ביום שמיני, עין שם: (ע"ט) אחרונים. ובדמש"ק אילינו מצדד להקל בלא נתבקע לכלי על-מא, (פ) פרי מגדים, עין שם: (פ"א) פרי מגדים: (פ"ב) עין ברשבי"א שהובא בבית יוסף ודברכי הש"י, וגם בבאורי הגר"א כתב סבא זו דלישה הוי כחמין, וקאי דעה זו אף לדעת הפוסקים דחמץ אינו אסור בצונן כמו שאר אסורים, ובקש"א כתב עוד טעם לאסר קלה, משום דשלא במקום אחר בלבד נגעה החטה, אלא פאן וקאן, דרך גלגולה של העסה בשעת לישאה⁶³:

י מדידי בקרב ב
דפסחים כ טור בשם
ר"א מפיץ השאר
פוסקים ל טור בשם
אב"י ה"א"ש בקרב
דפסחים מ שם בשם
אסורים, וכן כתב
הרשב"א
החטאה
סימן קע"ג טור בשם
קצת גדולים

הַלְבוּת פֶּסַח סִימָן תַּסוּ

אותה מצה שנמצא בה החטה ומתירין את האחרות, בין (מט) שנמצא בה אפונה או חיה, *ואמרין כן נמצאת כן [כל] היתה. ואם נמצאת בעסה, אוסרין כל העסה. (ג) ודוקא תוף הפסח, אבל קרם הפסח אין אוסרין

שַׁעְרֵי תְּשׁוּבָה

ח"מ בענין שנמצא במצות שמורות אפיות חטים במקצת מהם נודע שלא היה בתוף המים רק שהמקור נהנה בטעות קמח חטים בתוף הקמח שלשו המצות, יש להתמיר ולאסר ביו שנמצאו כמה חטים יש לחש שנתבקעו מהם, ואף אם נודע שלא היה בקיעות יש לחש שמא לא נקלה יפה באור ושוב יבואו בפרק, ע"ש: [כל] היתה. עכ"ט. וכתב בשו"ת ושב הכהן סימן ו: כלי שנתפשל בו הפסח ונדה מקונו לכלי אחר ובכלי אחר נמצא חמץ, אז אם היה ס' בכל התפשיל נגד חמץ הנמצא יש להקל במכשיל הנשאר בכלי ראשון, ואם אין ששים דאבא אסור דאורייתא יש להתמיר.

ולא מקרי ספק פלל. וכתב עוד במ"א, דהא דאמרין כן נמצא אף הנה מן המצות דלא מחזיקין אסור, הינו נדקא מקום למקום או מחתיכה לחתיכה, אבל מזה לזמן פתחא מחתיכה מחזיקין אסורא, כגון אם יש בידו עסה ונשאר בידו מחתיכה עסה ונמצא עליה חטה, אסורים בלם, דאמרין שמא היתה מקום, וגם אין לומר דהוי ס"ס, דשמא לא נתחמצה חוץ ספק חסרון דיעה ולא הוי ספק, וכ"פ הש"י בס"ק יד, ע"ש. וענין ס"ר"ח י"ד סימן מא ס"ק א, ובתשובת צ"צ סימן מג, ובתשובת פנים מאירות סימן טו, ובתשובת שבות יעקב ח"ב סימן יז וסימן יט. כתב בהשוכת

באור הַלְבָה

דעת השאלות ונ"ה ורבונו תם דסבירא להו לעולם בשישים: * ואמרין כן נמצאת וכו'. פתב בספר חמ"ד משה: אם עדין לא גבלה וגלגלה ונמצא החטה מלמעלה על חתיכת העסה שהיה בידו, כיון דאמרין כן נמצא וכו' אס"ן עדין לא נתנה טעם בזה החתיכה ומסרת, והינו אם נמצאת על החתיכה מלמעלה אפילו דבוקה בעסה, אבל אם נמצאת בתוף העסה יש לאסר כל העסה, דאם נאמר שבו החתיכה נפלה, כיון דעדין לא גבלה, על

דהינו שבאין נמצאת החטה עכשיו במצה זו או בחתיכת עסה זו, כן היתה בתחלה בשפלה (דהינו לאחור שנתחכה ממנה המצה נפלה החטה לתוכה), ולא נפלה מעולם לתוף עסה הגדולה⁶⁶, שאין מחזיקין אסור מקום למקום. ואם החטה היא מלאה מים ומלחלח מעבר אל עבר, אס"ן נכר שהיה במים ובעסה, (פה) יש לאסר כל העסה; ומכל מקום אי איבא למחלי שהיתה בלוחה במקום אחר ממים ונפלה לתוף המצה, הכל לפי הענין, כי תולין במצוי בין להקל בין להתמיר ולא מקרי ספק פלל. ומי שהיה בידו עסה וחתך ממנה כמה מצות ונתן לאחרים, ונשאר מה מצה אחת בידו ונמצאת עליה חטה, כל המצות שמואותה עסה אסורות, דאמרין שמא היתה באותה עסה קרם שנתחכה לחתיכות, דאף דלא מחזיקין אסורא מקום למקום ואמרין כן נמצא וכו' ולא מחתיכה לחתיכה, מזה לזמן מחזיקין אסורא ואמרין שמא היתה בעסה זו מקום שנתחכה⁶⁷ [מ"א ושא]. (פו) ויש מאחרונים דסבירא להו דאף כן אין להקל בשאר מצות משום ספק-ספקא: שמא עתה נפלה, ואם תמצי לומר מקום, שמא לא נתחמצה עד עתה, (פו) ובמקום הפסד מרבה יש לסמוך להקל. וכתב מגן-אברהם הנ"ל, שכן הידין באחד שלקח מחתיכה כרוב בקערה והולוכו לבית אחר או למקום אחר, ויש נמצא חטה בקיועה, הכרוב שבחתיכה מטר, דאין מחזיקין מקום למקום ואמרין כן נמצא כן הנה, ורצה לומר, השתא בקערה נפל; אבל אם נמצא החטה בחתיכה, אז אף מה שבקערה בבית אחר אסור, דזה הוא (פז) מזמן לזמן ומחזיקין למפרע. ומכל מקום, במקום הפסד מרבה (פט) יש להקל אפילו אם נמצא בחתיכה לאותן הפעל-בתיים שלקחו מקום, דיש ספק-ספקא: שמא עכשיו נפל בחתיכה⁶⁸, ואם תמצי לומר מקום, שמא לא נתחמצה החטה עד עכשיו, אם לא בשלל-קחו תכף נמצא בחתיכה, שלא היה שהות להתחמץ בזה הזמן. (ס) ויש מאחרונים שכתבו, דכל זה כשהחטה בקיועה, אבל אם לא נתבקעה רק בשנתרובה, יש להתמיר אפילו הכרוב שבחתיכה אם יש שם הפסד מרבה, (סא) מכת ספק-ספקא⁶⁹. ואם אין היציר עולה על-גבי הכרוב, (סב) בלאו הכי יש להתמיר הכרוב שבחתיכה, (סג) דלא הוי עלה שם כבוש רק דין מלוח, ואינו אסור רק מקום שנמצא עליו ונשאר מטר, כמו שכתב רמ"א בהג"ה בסעיף יד. כתב הח"י א"ש, דייגע'ו סתקווא'ס שונהגין במדינתנו לעשות על פסה, יש לזהר לברר היגע'ו'ס קדם שניתת המים, דמצוי להמצא בהם קרענין: (ד) ודוקא תוף הפסח. שאז

שַׁעְרֵי תְּשׁוּבָה

(פג) אף דבחי' יעקב מסתפק בזה⁶⁴, בורכי' משה הארץ מוכח כמו שכתבתי. וכן כתב בחמ"ד משה: (פד) חקי יעקב. ודא דהוא לא הוזכר רק בזמן ומשמע דקאי אעסה, מכל מקום מסתברא דהוא הידין לענין מצה אפונה, דמחמת אפיה לבד הלא סגי בכדי נטילה, וטעם האוסרין פלה, משום שבלישה מתפשט בקלה על-ידי המים, ואס"ן לא עדיף בזה אפיה מעסה. ואף שיש לחלק קצת⁶⁵, מכל מקום הלא כן אספק-ספקא. דלמא בעינין נדקא נתבקע ודלמא הלכה מדעה ראשונה וכן משמע בהג"ו כמו שכתבנו, ועין שם שהקל אף בנתבקע בהפסד מרבה. וגם נכיל לזרף לזה דעת השאלות דסבירא לה לעולם בשישים: (פה) מגן-אברהם ושא: (פו) הב"ח: (פי) אף דהמגן-אברהם השיג על לשון הב"ח וכתב 'שמא לא נתחמצה', דמחמת חסרון דיעה לא נחשב ספק-ספקא, בהפסד מרבה סמכין גם על ספק-ספקא נוהה, עין ביהודי דעת סימן נג סעיף קטן טו בש"ך שם, ואין זה סותר בכרוב שאסור זה, שכתב המגן-עין שם, דשם מורי שלא במקום הפסד מרבה, וכן פתב בחי' ושי' רבי עקיבא איגו שם דבהפסד מרבה יש להקל, וגם באלה רבה השיג מפני כמה דברים על דין זה דמגן-אברהם ודעתו דיש כן אספק-ספקא גמורה אף דנחשב דנתחמצה, שמא עתה נתחמצה ונמשעם זה שנית הלשון וכתבתי 'שמא לא נתחמצה עד עכשיו', ועל-כ"פנים בהפסד מרבה בודאי יש לסמוך להקל. ודע, דאף לדעת המגן-אברהם, נדקא בשנמצאת החטה באותה מצה בשעודה בידו באותו מקום שחתך ממנה שאר המצות, אבל אם אחר שחתכה נטל מה שנשאר בידו למקום אחר ויש נמצאת החטה עליה, אותה מצה לבדה אסורה ונשאר מטרות, דלא מחזיקין אסורא מקום למקום ואמרין כן נמצא וכו' ובמקום זה נפלה החטה ולא היתה בה מקום לכן, וכן הידין בכרוב שאסור זה, שכתב המגן-אברהם שאם נמצא חטה בחתיכה אף מה שבקערה אסור, הינו נדקא שבחתיכה במקומה עומדת במקום שלקחו ממנה הכרוב בקערה, וכן כל פכאי ונזא באלו דיינים שהבארו לקמן [חמד משתן]: (פז) רוצה לומר, דשמא היתה החטה בחתיכה קדם שנתנו ממנה לקערה, ונאסר אז כל מה שבחתיכה, ואף להאמרין שחמץ פסח אינו אוסר בצונן יש לחש שמא נכבשה החטה מעת-לעת בתוף החתיכה, וכל כבוש מעת-לעת הרי הוא כמכשיל [אחרותי]: (פט) חיי אדם בשם אליה רבה: (ס) הג"ו: (סא) הינו שמא נפלה שם תוף מעת-לעת ולא הוי עדין כבוש, ואם תמצי לומר נפלה קדם לכן, שמא לא נתרכבה עד תוף מעת-לעת [שם נשם]: (סב) מגן-אברהם לקמן בסעיף קטן טו וש"א: (סג) ועין במחמתי-השקל מה שכתב בענין זה בסעיף קטן טו לב"ש המסר חמ"ד משה⁶⁶:

תרגום: 1 משקלה עשוי מפרות קטנים הגדלים סמוך לארץ, כמין דבדבנים.

הַלְבוּשׁ פְּסַח סִימָן תַּסוּ

ביאורים ומוספים

שהשרץ היה במעטן עוד קודם שלקחו ממנו זיתים לגג, וכן פירש את טעם הדין במשנה שם בחידושי מהרי"ח על המשניות. [אולם ראה תוספות חדשים שם בשם הרא"ש שכתב טעם אחר בדין המשנה שם].

אכן, דין זה שמחזיקים מומן לזמן, כתבו התוס' (נדה ב, א ד"ה מעת ועירובין לה, ב ד"ה כל) שאינו נוהג אלא בקדשים ובתרומה, אבל בחולין מעמידים את הדבר על החזקה דמעיקרא, ואומרים שרק עתה נתהווה השינוי, ולפיכך כתב השב שמעתתא (שמעתתא ג פ"ה) שלכאורה אף כאן היה לנו להעמיד את העיסה על חזקתה ולומר שהחטיטה נפלה רק לאחר שנחתכו ממנה שאר החתיכות, וכתב השב שמעתתא, שאפשר שהחמירו בחמץ דנו אותו כדין קדשים ותרומה [אולם העיר שלא הוכרח חומרא זו בשי"ס], ובעין זה כתב הבית מאיר (סי"ב).

תירוץ נוסף על קושיא זו כתב הפמ"ג (א"א ס"ק יח, וביוד" סי' קה משב"ז ס"ק ג ד"ה ואי קשיא), שכיון שחמץ אוסר אפילו במשהו, החזקה דמעיקרא היא חזקה שאינה ברורה, שכן אין זה מוכרח שמעיקרא לא היתה אפילו חטיטה אחת, והואיל וכן החזקה דהשתא עדיפה.

[משנ"ב שם]

שְׂמָא עֶכְשָׁן נִפְלַ בְּחִיטָה⁶⁸.

58) ואם לאחר שרוקנו את החבית נמצאה בה חטיטה מרוככת, כתב בשו"ת גבעת שאול (סי' פג) שאין להקל מדין ספק ספיקא, שכן אין מקום להסתפק שמא עכשיו נפלה החטיטה לחבית, שאם נפלה לאחר שרוקנו את החבית ואין בה נחלים, היאך התרככה החטיטה.

[משנ"ב שם]

מִפְּנֵי סִפְקֵי סִפְקָא⁶⁹.

59) ומבואר בדבריו שמשום ספק ספיקא זה מתיירים רק בנתיב ובחפסד מרובה, אבל לא בנתבקע, ואפילו בהפסד מרובה, אכן, לענין באר שנמצאו בה גרעיני תבואה, כתב להלן (סי"ק סז) שאם אין לו מים אחרים, יש להתיר את המים משום ספק ספיקא זה אף אם החטים בקעות, כיון שחיי אדם תלויים בבאר.

[שעה"צ ס"ק צג]

בְּסִיעֵי קֶטֶן לֵג בְּשֵׁם הַסֶּפֶר חֶמֶד מִשְׁה⁶⁰.

60) שם כתב בשם החמד משה (סי"ק כה), שצריך לברר היטב שאכן הציר לא עלה על גבי הכרוב, שכן אופן כבישת הכרוב הוא שמניחים על הכרוב לוח עץ, ועליו מניחים אבן כבידה כדי לדחוס את הכרוב בשעת הכבישה, וכיון שכן יתכן שלאחר שהסירו את הלוח, חלק מהכרוב שהיה בתוך הציר, חזר ועלה מעל הציר.

[שעה"צ ס"ק פג]

אִף דְּחָקִי יִצְקֵב מִסְפֵּק בְּנֵה⁶⁴.

54) כלומר, החק יעקב (סוף ס"ק לא) הסתפק אם מה שכתב הרמ"א "וכן נוהגין", היינו שנוהגים כמו הדעה השניה שבשו"ע, ולפי זה אסור אף בהפסד מרובה או שעת הדחק, או שכוונתו שנוהגים כפי שכתב השו"ע להחמיר במקום שאין הפסד מרובה או שעת הדחק כדעה השניה, ולפי זה במקום הפסד מרובה או שעת הדחק אפשר להקל כדעה הראשונה.

[שעה"צ ס"ק פד]

וְאִף שֵׁשׁ לְחַלֵּק קֶצֶת⁶⁵.

55) כלומר, שיש מקום לומר [כפי שכתב הלבוש (סי"א בהגה"ה)] שבתנור החטיטה מפעפעת ונותנת טעם משהו בכל המצה.

[משנ"ב ס"ק מט]

וְלֹא נִפְלָה מֵעוֹלָם לְתוֹךְ עֶסֶה הַגְּדוּלָה⁶⁶.

56) בדין זה נתקשה הלבוש (סי"א בהג"ה), היאך אפשר לומר שהחטיטה נפלה לעיסה הקטנה, והרי החטיטה נמצאה בקועה, וכיון שהעיסה לא הספיקה להחמיץ היא שהחטיטה לא הספיקה להחמיץ ולהתבקע על ידה, ובהכרח שהיא נפלה למים שבהם לשו את העיסה והם שגרמו לה להבקע, וכיון שכן יש לאסור את כל העיסה. ותירץ הט"ו (סי"ק יב) שמחמת הדין של 'כאן נמצא כאן היה' תולים שהחטיטה כבר היתה בקועה כשנפלה לתוך העיסה.

אופן אחר לתרץ את קושיית הלבוש כתב המקור חיים (ביאורים סי"ו), שאף על פי שלגבי העיסה הגדולה אין מחזיקים איסור ממקום למקום, ותולים שהחטיטה נפלה לעיסה הקטנה ולא לתוך המים, מ"מ לגבי העיסה הקטנה, הואיל ובה נמצאה הריעותא, מחזיקים איסור ממקום למקום הדינים שהחטיטה נפלה לתוך המים, וראה מגן האלף (סי"ק יג) שהקשה: "איך נאחו החבל בשני ראשים, שאם היתה במים, כל העיסה אסורה, ואם נפלה על המצה, גם המצה מותרת". ועיין שם שתיירץ את קושיית הלבוש באופן אחר.

[משנ"ב שם]

וְאִקְרִינָן שְׂמָא הֵיטָה בְּעֶסֶה זֶה מִקְדָּם שְׁנַחְתְּכָה⁶⁷.

57) מקור לדין זה שאין מחזיקים ממקום למקום ואילו מומן לזמן מחזיקים, כתב המקור חיים (ביאורים סי"ט) שהוא במשנה בטהרות (פי"ט מ"ט) לגבי דיני טומאה: "נמצא בגג, המעטן טהור, נמצא במעטן, הגג טמא", כלומר, המעלה זיתים מן המעטן [כלי גדול שצוברים בו את הזיתים] לגג, ונמצא שרץ בזיתים שבגג, הזיתים שבמעטן טהורים [שאינן מחזיקים טומאה ממקום למקום, כלומר, מהגג למעטן], ואם אחר שהעלה לגג נמצא שרץ במעטן, אף הזיתים שבגג טמאים [שמחזיקים טומאה מומן לזמן, ותולים

הַלְכוּת פְּסַח סִימָן תַּסוּ

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ו]

אָפֶּל קָדִים הַפֶּסַח נִתְפָּטֵל טַעַם הַחֲטָא בְּשֵׁשִׁים⁶¹.

[משנ"ב שם]

לֹא אֶמְרִינָן הַשְּׂמָא נִפְלָה⁶⁵.

65 ואף על פי שאיסור משהו הוא רק איסור דרבנן, ובדרך כלל ספק דרבנן לקולא, ואם כן אף על פי שלא מחזיקים שהחטיה נפלה עכשיו, מ"מ הרי זה ספק שמא נפלה עכשיו, והיה לנו להקל מספק, מ"מ ביאר הב"ח, שדעה זו סוברת שהואיל ועיקר איסור חמץ הוא מדאורייתא, החמירו בו כשיש רק ספק אחד.

[משנ"ב שם]

דְּלֵא הַתִּיר בְּעֵינֵינוּ בְּנִתְבַּכְּכוּ רַק בְּהִנָּאָה וְלֹא בְּאִילָה⁶⁶.

66 כלומר, דעת הט"ז (ס"ק טו) היא שאף על פי שחטים שנתרכבו אסורות בהנאה, וכפי שהביא בשמו המשנ"ב לעיל (ס"ק לח) [וראה שם שיש חולקים], מ"מ כאן שיש ספק נוסף, הרי זה מותר בהנאה.

ואף על פי שכתב הרמ"א שכשיש ספק ספיקא מותר אף באכילה, מ"מ כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק יז) שהט"ז סובר שהספק אם חטיה שנתרכבה היא חמץ אינו ספק גמור, שכן הבקי בדבר יכול להבחין אם היא ראויה להבקע או שלא, ולפיכך אף בהצטרף הספק שמא עכשיו נפלה, אין להתיר אלא בהנאה.

[שעה"צ ס"ק קב]

עַיִן בְּפִרְיֵי־מִגְדִים שֶׁפִּקְפַקְפוּ עַל הַפֶּגֶן־אֲבָרָהֶם וְכֵן בְּמַחְצֵית־הַשֶּׁקֶל⁶⁷.

67 הפמ"ג (א"א ס"ק יט) והמחצה"ש הקשו על מה שכתב המג"א (ס"ק יט) שאף בספק אם נשרתה החטיה מעת לעת הרי זה אסור, שמבואר ברמ"א (יו"ד סי' קה ס"א) שספק כבוש באיסור דרבנן מותר, ואף כאן משהו חמץ אינו אסור אלא מדרבנן [וראה מה שכתב המחצה"ש לתרץ].

[משנ"ב ס"ק נו]

מִקְּלֵ מְקוֹם מְשֻׁהוּ מִיְהוּ אֵיפָא⁶⁸.

68 ואם החטיה לא שהתה במים אפילו פרק זמן קצר, כתב בשעה"צ לעיל (סי' תמוז ס"ק כא) שאף לדעה זו אין היא פולטת את טעמה לתוך המים, שלא מסתבר שעל ידי שהחטיה נמצאת רגע אחד במים צוננים היא תפלוט בהם את טעמה [וראה מה שכתבנו שם בשם החזו"א].

[משנ"ב שם]

וְלֵכֵן תוֹף הַפֶּסַח דְּאִסוּרוֹ בְּמִשְׁהוּ, אָסוּרוֹ⁶⁹.

69 ויורש המחלוקת אם חמץ בפסח אוסר בצונן או לא, כתב החוות דעת (סי' צא ביאורים ס"ק ג) שתלוי הדבר ביסוד החיוב להדיח מאכל היתר צונן שנגע במאכל איסור צונן [ראה שו"ע (יו"ד סי' צא ס"א)] האם הוא מעיקר הדין או שהוא חומרא בעלמא, שאם הוא מעיקר הדין, הרי שגם דבר צונן משאיר משהו במקום מגעו בדבר אחר, ולפיכך אם נפל חמץ צונן לנוזלים צוננים הרי הם אסורים, שכן משהו חמץ נשאר בהם [וכיון שהם נוזלים אי אפשר 'להדיחם' מאותו המשחה], ואילו אם הוא חומרא בעלמא, הרי שבמגע של צונן בצונן אפילו משהו מן האיסור אינו נשאר על גבי היתר, ולפיכך כשנפל חמץ צונן בנוזלים צוננים הרי הם מותרים, שאף משהו מחמץ לא נשאר בהם.

[משנ"ב ס"ק נא]

דִּי בְּכַדִּי נְטִילָה⁶².

62 וכתב החזו"א (אור"ח סי' קיט ס"ק ו) שהיינו דוקא כשאינן ב'כרדי נטילה, שסביב החטיה ששים כנגד החטיה.

[משנ"ב ס"ק נב]

דְּאִיִן לְמַלְגָּ אֶפְלוּ בְּכָלִי שְׁנַיִם⁶³.

63 שם פסקו השו"ע והרמ"א שלבתיחלה יש לחוש לדעת הרשב"א (בדק הבית בית ד שער א) שסובר שאף על פי שכלי שני אינו מבשל, מ"מ הוא מפליט ומבליע, ולפיכך אסור למלוג בכלי שני קודם מליחה, שהדם נפלט וחוזר ונבלע בתרנגולת.

[משנ"ב ס"ק נג]

אָסוּרָה הַתְּרַנְגְּלוֹת⁶⁴.

64 ממה שכתב השו"ע בסוף הסעיף "ויש מי שאוסר אם הוא בתוך הפסח", כתב המאמר מרדכי (ס"ק יח) שמשמע קצת שמה שכתב בתחילת הסעיף "אם מלגו תרנגולת וכו'" היינו אפילו אם מלגו קודם פסח [וכתב שכן משמע בבי"א]. והקשה המאמר מרדכי (שם), והלא כתב השו"ע לעיל (סי' תמוז ס"א) שאם נמצאת חטיה בתוך תרנגולת מבושלת קודם פסח הרי היא בטלה בששים, ואינה חוזרת וניעורת בפסח, ומדוע כתב כאן שהתרנגולת אסורה.

[המאמר מרדכי כתב שיש לתרץ בדוחק שדברי השו"ע כאן הם לדעת הסוברים שחמץ בפסח חוזר וניעור, אולם לפי מה שכתב המשנ"ב לעיל (סי' תמוז ס"ק כא) שאף לדעת הסוברים שחוזר וניעור מ"מ טעם בעלמא אינו חוזר וניעור, אי אפשר לתרץ כן, שהרי החטיה נתנה רק טעם בעלמא בתרנגולת. אולם דעת המאמר מרדכי (כאן, ובסי' תמוז ס"ק ו) שלדעת הסוברים שחוזר וניעור גם טעם בעלמא חוזר וניעור, וראה סי' תמוז שם שכתבנו שכן דעת החזו"א].

הלכות פסח סימן תסו

באר הגולה

ס טור בשם ראב"ן
ע שם בשם אבי
הקדו"ה פ דתתרי
דיעו, שיהא יתיר
מששים ושיהיה הפנים
צוננים כן פ"ח פ"ח
הבית יוסף דברי
הטור דמתיר לדעת הרא"ש

(נא) רק כדי (כז) נטילה, והכי נהוג: **יב (נב) *אם (נג) מלגו** (פרוש), שהתיתחווה במים להעביר הנוצה) **תרגולת**
ואחר-כך מצאו במים גרעין חטה (נד) בקועה, (נג) אסורה (כה) התרגולת. ***ויאם נמצאת חטה בקועה או**
לקח חמץ בכלי של מים (נד) ואין בו כדי לתן טעם, שהמרים צוננים, ובשלו באותם מים תבשיל או לשו
עשה, (נה) מתיר. צונש מי (טו) [טז] שאוסר (נו) אם הוא בתוך הפסח: הגה ויש מי שמתיר אפלו במלינת תרגולתים,

שערי תשובה

וע"ש בסימן מא שמי"ח שחמץ שנענע בתנור במצה אסור תפ"ח הפ"ח לשיטתו
דאפלו בקבוצה אסור, אך לפמ"ש אם נאפה כראוי לשענע חמץ אינו אוסר רק כ"ג,
וה"ה במצה שנתבפלה דינא הכי, ומחש"ע משמע דאף בשלא נאפה כראוי אינו אוסר
אלא כ"ג, ולע"ז יש לחלק במי"ש, ע"ש, ועין בהורח"ק יקח"אל סימן צא באר"ה, ועין
לעיל סימן תס"א מי"ש בשם ושב הבהן סוף סימן מ, ועין בשו"ת בית-אפרים סימן מב
דברר הש"י ותלבוש והא"י בענין זה, ועין מי"ש בה"ש בשם מנחות מתיר צ"ח, וכה"כ
בשו"ת פ"י כת"י באחד שהוציא משיין מן החיבת פסח לתוך הכלי התקלי לא נבדק
ואח"כ מצאו גרגר חטה בכלי, אז מה שכתבתי לא נאסר, ע"ש: [סז] שאוסר.

בצונן, ח"ו: (נד) **בקועה.** מ"דלא הגיה הרב פאן כדלעיל סעיף ט לאסר אפלו אינה בקועה, אפשר משום דהכא פ"ין דאיכא עוד ספקא שמא אח"כ נפלה
לא מחמירין פלי האי, אכן הש"י קמב דהרב אדיל לשיטתו לאסר אפלו אינה בקועה כל שנתרפכה, אף פאן מתר למכר לא"י באינה בקועה דהניו ס"ט שמא
לא נתחמץ ושמא אח"כ נפלה, דלא מחמירין אלא פחד ספקא פהייה דסעיף ט, ע"ש. והכ"י מקל אפלו בהאי דסעיף ט למכר לא"י, ע"ס"י: יח
(כז) **התרגולת.** שמא חמץ היתה החטה פמים בשעת מליגה, דלא אמרינן פאן נמצא וכאן היה אלא ממקום למקום או מחתיכה לחתיכה כמ"ש ס"ק כא,
אבל במקום אחד פגון במליגה ד"ש לספק בזמן ולומר שמא היתה החטה פמים קדם לכן לא אמרינן השתא נפלה, ועין ח"י נדוהרנב חזקת התרגולת שבנדאי
היתה פמים מחמצים, ומשעם זה אוסר הרוקח מצה שנמצא בה חטה ואין דרע"א נתחמצה באיזה עשה אם לאו, והתיר שארי מצות, ט"ו, ע"ש: [טז] שאוסר.

באור הלכה

החתיכה מקצי לה לאשכחתי ולא בתוכה, אלא ודאי שהיתה בעפה
השלמה ואם"כ נאסרה פלה ולא שרף פנה לומר פאן נמצא וכ"ו: * **אם**
מלגו וכ"ו. עין פ"ט ב"ש שכתב דחסם מליגה בכלי שני. והנה לפי מה שכתב
המחבר ביו"ד דע"ש סימן סח דבריעבד בכלי שני אינו מכליע, לבאורה על-
פנים צריך לומר דמרי בכלי ראשון, ואי משום אסור דם, מרי שפלתו
ע"ש הנוצה קדם המליגה, כמו שהעפתי במשנה ברורה בשם הפרי"מגרים,
אף אפשר דדעת המחבר בהש"ח מחמירין שהביא הרמ"א לעיל בסימן תמו
סעיף ג בהג"ה דאפלו בכלי שני אסור, וכן מצאתי בפרי תוש שמספק
בדעת המחבר, ובקער דינא דכלי שני דעת הפרי תוש להחמיר בפסח, עין
שם. ועין לעיל בסימן תנא במשנה ברורה סעיף קטן יא: * **ואם**
נמצאת חטה בקועה וכ"ו. וישעורר במים, עין לעיל בסימן תמו

משנה ברורה

חמץ בפסח במשנהו, אבל קדם הפסח נתבטל טעם החטה בששים⁶¹,
ואפלו הכי כדי נטילה צריך לטל ממנה דלמא לא פלטה רק
בסביבותיה: **(נא) רק כדי נטילה.** אפלו נמצאת במצה אפורה, די
(נד) בכדי נטילה⁶²: **יב (נב) אם מלגו וכ"ו.** אף דנתבאר ביו"ד-
דעה סימן סח סעיף יא דאין למלג אפלו בכלי שני⁶³, הכא מרי
שנמלח מקדם על-גבי הנוצה [פמ"ג]: **(נג) אסורה התרגולת⁶⁴.**
דאמרינן שמא היתה החטה פמים בשעת מליגה, דלא אמרינן פאן
נמצא וכאן היה אלא לענין ממקום למקום או מחתיכה לחתיכה,
וכ"כ"ל בסעיף יא, אבל במקום אחד, פגון ד"ש לספק בזמן ולומר
שמא היתה החטה פמים קדם לכן, לא אמרינן השתא נפלה⁶⁵. והנה

המחבר כתב פאן 'חטה בקועה', והרמ"א לא הגיה על זה כלום
דדוקא בקועה ולא בנתרפכה, משום ד"ש עוד ספק שמא עצבו נפל, (טז) ויש אומרים דהרמ"א סמך אהגהתו לעיל בסעיף ט, וכן
משמע בט"ז דלא התיר בענינו בנתרפכה רק בהג"ה ולא באכילה⁶⁶. אכן מצאתי בבית-מאיר, דדין זה שסתם המחבר (טז) במחלוקת
שוניה (לכד הדעה שמוכר בהרמ"א), ועל-פ"ן נראה לעניית דעתי דהסומך להתיר פנה בנתרפכה (טז) בכלי שני אף לאכילה לא
הפסיד. ואם לא נתרפכה, אפלו אם היתה המליגה בכלי ראשון גם-פ"ן מתיר: **(נד) ואין בו וכ"ו שהמים צוננים.** רוצה לומר,
(טז) והמים צוננים, דתתרי בעי, שהחמץ מועט שאין בו שעור לתן טעם פמים, ש"ש ששים פמים כנגדו, וגם שהמים צוננים, ולכן
מקלינן אפלו תוך הפסח, דכיון דמשוה מדרבנן לא מחמירין בצונן: **(נה) מתיר.** ואם ידוע (ק) שגשרה החטה מצת-לעת פמים אסור,
דכבוש כמבשל. ואפלו אם יש לספק שמא נשרה מצת-לעת פמים, גם-פ"ן דעת (קא) אינה אחרונים להחמיר, ומכל מקום בחטה
שאינה בקועה רק בנתרפכה (קג) אין להחמיר בספקא. ואפלו בחטה בקועה, נדקא פשנמצאה החטה ואחר-כך בשלו באותן מים, אבל
אם נמצאת החטה פמים אחר שבשלו (קג) יש להקל באסור משוה, דספק-ספקא הוא: שמא נפלה החטה אחר-כך, ואם תמצו לומר
מקדם, שמא לא נשרה מצת-לעת פמים ולא הוי כבוש, דמתר לדעה זו בצונן, ואפלו לדעת הי"ש מ"ש שאומר דאוסר בצונן תוך הפסח, על-
פל-פנים במקום הדחק או הפסד מרבה אין להחמיר, ויבדלקמה: **(נו) אם הוא בתוך הפסח.** דסבירא לה, דאף דבצונן אינו נותן טעם,
מכל מקום משוה מיהו איכא⁶⁸, ולכן תוך הפסח דאסורו במשנהו, אסור⁶⁹. (קד) ודוקא פשנמצא החטה ואחר-כך בשלו באותן המים, אבל

שער הציון

(נד) אחרונים: (טז) חק"עקב: (טז) שארי אחרונים: (טז) וכן בסח"אדם הביא דעת הרשב"א שאין מחזיקים מזמן לזמן: (טז) וגם באלה רבה מצד
להקל בכלי שני ולסמך על הפוסקים דאין מחזיקין מזמן לזמן, ובפרט בנתרפכה בנדאי יש לסמך על זה: (טז) באר-הגולה ומגן-אברהם, ותסקו לזה
נראה דהוא מאור נרוע המוכא בבית-יוסף. ובבאר הג"ה מ"א מ"א דלדעה ראשונה מטעם מים צוננים לכד מתיר ואפלו באין בו ששים: (ק) פרי תוש
ואלה רבה ושי"א: (קא) מגן-אברהם ועוד אינה אחרונים: (קב) עין בפרי"מגרים שמספק על המגן-אברהם וכן במתצית-השקל⁶⁷, ועל-פל-פנים בנתרפכה
בנדאי אין להחמיר, פ"ן נראה לי: (קג) פ"ן נראה לעניית דעתי פשוט: (קד) נהר-שלום בדעת המחבר, וגם המגן-אברהם בעצמו מצד פ"ן דעת המחבר,
ולדינא אין נקטא-מנה פנה, שכתב הכריע פ"ן הרמ"א בהגהתו לקמה: